گۆڤارا زانستێن مرۆڤایەتی یا زانكۆیا زاخۆ
مجلة العلوم الانسانية لجامعة زاخو
Humanities Journal of University of Zakho (HJUOZ)
Vol. 11, No. 2, pp. 374–384, June.-2023.
hjuoz.uoz.edu.krd
p-ISSN: 2664-4673
e-ISSN: 2664-4681
journals.uoz.edu.krd

ڕۆلێ دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەوخۆ د داستانا "زەمبیلفرۆش" یا (فەقێ تەیران) دا

سولين حسني رشيد* و نوزت أحمد عثمان
پشكا زمانێ كوردی، فاكولتییا زانستێن مرۆڤایەتی، زانكۆیا زاخۆ، هەرێما كوردستانا-عیراقێ.

تاريخ الاستلام: 12/ 2022 **تاريخ القبول:** 2023/02 **تاريخ النشر:** 2023/06 https://doi.org/10.26436/hjuoz.2023.11.2.1092

پوختە:

هەر ژ كەڤن وەرە، دیالۆگێ كاریگەری و كارتێكرنەكا مەزن ل سەر ژیانا مرۆڤی هەبوویە، ژ بۆ دروستكرنا پەیوەندیان و دەربرین و پێكڤەگرێدانا بیر و باوەران و ئاشكەراكرنا نهێنیان د ناڤبەرا مرۆڤاندا. د زۆربەیا ژانرێن ئەدەبیدا، وەكو تەكنیكەكا هونەرییا گرنگ دهێتە هژمارتن، ڕۆلەكێ مەزن د تێكستێ ئەدەبیدا دبینیت و ئێك ژ تەكنیكێن هەرە گرنگ یێن داستانێ دهێتە دیتن. ڤەكۆلین ل سەر ئەڤێ گریمانێ هاتییە ئاڤاكرن كو دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەوخۆ د داستانا زەمبیلفرۆشا فەقێ تەیراندا ڕۆلەكێ سەرەكی د بەرجەستەكرنا كارەكتەران و وەرارا ڕویداناندا دبینیت. د ئەڤێ ڤەكۆلیندا مە هەوڵدایە؛ بزانین ئایا بەرجەستەبوونا دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەوخۆ د زەمبیلفرۆشیدا بوویە ئەگەرێ دیاركرنا هەڵویست و هەست و سۆز و هزر و بیركرن و لایەنێ دەروونی و جڤاكیێ كارەكتەران یان نە؟ تا چ ڕادە دیالۆگا نەڕاستەوخۆ بوویە ئەگەرێ پێشڤەچوونا ڕویدانان و دیاركرنا نهێنیان؟ ڤەكۆلین ل ژێر ناڤونیشانێن (ڕۆلێ دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەوخۆ د داستانا "زەمبیلفرۆش" یا (فەقێ تەیران) دا)، كەواتە ڤەكۆلین هەوڵدانەكە ژ بۆ دیاركرنا ڕۆل و گرنگیا دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەوخۆ د ناڤ داستانا "زەمبیلفرۆش"دا. ل دەسپێكێ ب كورتی باس ل مێژوو و ڕۆل گرنگی و ئەركێ دیالۆگێ هاتییەكرن، پاشی باسێ دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەوخۆ د زەمبیلفرۆشا فەقێ تەیراندا هاتییەكرن. د ئەڤێ ڤەكۆلینێدا ڕێبازا وەسفی شرۆڤەكاری هاتییە پەیرەوكرن.

پەیڤێن سەرەكی: دیالۆگ، دیالۆگا نەڕاستەوخۆ، داستان، زەمبیلفرۆش، كارەكتەر.

1-پێشەكی

ڕۆل و گرنگیا دیالۆگێ وەك تەكنیكەكا هونەری د بەرهەمێن ئەدەبیدا ب گشتی و د بەرهەمێن داستانیدا ب تایبەت ژ ڕۆل و گرنگییا توخم و تەكنیكێن دی یێن وەكو (ڕویدان، كارەكتەر، دەم، جهـ، ...هتد) كێمتر نینە. دیالۆگ ئێك ژ ئەوان تەكنیكانە كو لایەنێن ڤەشارتی یێن دەقی ئاشكرا دكەت، كارەكتەران د دەتە نیاسین و ڕویدانان پێشڤە دبەت ململانێ دروست دكەت.

د ئەڤێ ڤەكۆلیندا دێ باس ل تەكنیكا هونەرییا گرنگ و سەرەكییا (دیالۆگێ) د داستانێدا كەین، ژ بۆ ئەڤێ چەندێ ژێ مفا ژ بەرهەمەكێ ئەدەبیاتا كلاسیك هاتییە وەرگرتن ئەو ژی داستانا "زەمبیلفرۆش" یا (فەقێ تەیران) ە، ئێك ژ ئەوان داستانانە، یێن كو ئەم دشێن بێژین ل سەر بنیاتێ دیالۆگێ ئاڤا بوویە.

ناڤونیشانێ ڤەكۆلینێ:

ئەڤ ڤەكۆلینە ل ژێر ناڤونیشانێ (ڕۆلێ دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەوخۆ د داستانا "زەمبیلفرۆش" یا (فەقێ تەیران) دا) هاتییە بەرهەڤكرن.

گرنگیا ڤەكۆلینێ:

جهێ سەرنج و پێتە پێدانێیە كو د بەرهەمەكێ كلاسیكیدا پشتبەستنەكا زێدە ل سەر دیالۆگێ هاتییەكرن. ئەڤ ڤەكۆلینە دێ ئەڤێ ڕاستیێ دەتە دیاركرن كو دیالۆگ بوویە جهێ گرنگیپێدانا هوزانڤانەكێ وەكی فەقێ تەیران.

ئارمانجا ڤەكۆلینێ:

ئارمانجا سەرەكییا ڤەكۆلینێ ئەوە، كو ئەم بزانین دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەوخۆ د داستانا "زەمبیلفرۆش" یا فەقێ تەیراندا ب چ شێوە كێ بەرجەستە بوویە .

ئەگەرێ هەلبژارتنێ:

ئەدەبیاتا كەڤنا كوردی ب گشتی و بەرهەمێن فەقێ تەیران ب تایبەتی ژ لایێ بكارهینانا تەكنیكا دیالۆگێڤە دەولەمەندە، بەلێ وەك پێدڤی دویڤچوون و ڤەكۆلینێن زانستی بۆ ئەوان بەرهەمان نەهاتینەكرن. ڕۆلێ دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەوخۆ د زەمبیلفرۆشا (فەقێ تەیران)دا نەهاتییە دەستنیشانكرن.

سنۆرێ ڤەكۆلینێ:

*ڤەكولەرێ بەرپرس.

This is an open access under a CC BY-NC-SA 4.0 license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

سنۆرێ ڤەکۆلینا مە ڕۆلێ دیالۆگا دەرەکییا نەڕاستەوخۆیە د داستانا "زەمبیلفرۆش" یا فەقییێ تەیراندا.

پرسیارێن ڤەکۆلینێ:

د ئەڤێ ڤەکۆلینێدا مە ڤیایە بەرسڤا ئەڤان پرسیارا بدەستڤە بهینین، ئایا ئەگەرێ بکارهیننا ڕێژەیەکا زۆر ژ دیالۆگێن نەڕاستەوخۆ د زەمبیلفرۆشیدا بۆ چییە؟ شاعری چەوا سەڕەدەری ل گەل ئەڤان دیالۆگان کرییە؟ بۆ مەبەستەکا دیارە ئاشکرا بکارهینایە یان بۆ دیارکرنا لایەنێن نەدیار و ڤەشارتییێن کارەکتەران؟

ڕێبازا ڤەکۆلینێ:

ژ بۆ ب ئەنجامگەهاندنا ئەڤێ ڤەکۆلینێ و ل دویڤ سرۆشتێ ڤەکۆلینێ، مفا ژ ڕێبازا (وەسفی – شڕۆڤەکاری) هاتییە وەرگرتن.

پەیکەرێ ڤەکۆلینێ:

ل دەسپێکا ئەڤێ ڤەکۆلینێ د کورتیەکا مێژوویدا باسێ دیالۆگێ هاتییەکرن، هەروەسا باسێ ئەرکێن دیالۆگێ هاتییەکرن ب تایبەت د داستانێدا، باسێ جۆرێ دیالۆگا دەرەکییا نەڕاستەوخۆ هاتییەکرن. پاشی ڕۆلێ دیالۆگا دەرەکییا نەڕاستەوخۆ د زەمبیلفروشیدا هاتییە دیارکرن.

2- کورتییەک مێژووی لدور دیالۆگ:

دیالوگ ئێک ژ تەکنیکێن هەرە گرنگ یێن پەیوەندیکرنێ د ناڤبەرا مرۆڤاندا دهێتە هژمارتن. هەر ل دەستپێکا پەیدابوونا مرۆڤایەتیێ ل جیهانێ دیالۆگ هەبوویە. دیالۆگە دبیتە ئەگەرێ مان و بەردەوامبوونا زمانی و کۆمەڵگەها مرۆڤایەتیێ، ئاڕاستەکرن و ئالۆگۆر کرن و دانا پێزانینان د ناڤبەرا مرۆڤاندا. ئانکو دیالۆگ ((بریتییە لە هەموو ئەو قسانەی کە خەلک وەکو ئامڕازیکی لە یەکدی گەیشتن لە بوارە جیاجیاکانی ژیاندا بە کاری دەهێنن)) (ڕەشید، 2007: 39). هەر ژ کەڤن وەرە دیالۆگێ ڕۆلەکێ مەزن د ژیانا مرۆڤاندا هەبوویە، دشێن بێژین سەرەرایی هەبوونا چەندین ئامرازێن پەیوەندیکرنێ و دەربڕینێ و گەهاندنا سەرنج و بیر و باوەران وەک وێنە و هێما،...هتد. د ناڤبەرا مروڤاندا، بەلێ ئامرازێ دەستپێکی و یێ ئێکەمین د ژیانا مرۆڤیدا کو ل گەل یێ بەرامبەری خۆ سەرنچ و بیر و باوەرێن خۆ بگوهۆریت دیالۆگە.

مرۆڤ وەک تاکەکێ کۆمەڵگەهێ ب درێژاهییا مێژوویێ ژ بۆ پەرەپێدان و ڕێڤەبرنا ژیانا خۆ یا رۆژانە و گەهاندنا بیروباوەرێن خۆ یێن هزری و فەلسەفی و زانستی،...هتد بۆ کەسێ بەرامبەری خۆ پێدڤی ب دیالۆگێ بوویە. هەر ژ سەردەمێن کەڤن زانا و فەیلەسوفان گرنگیەکا زێدە دایە دیالۆگێ، یونانی د ئەڤی بواریدا پێشەنگن وەک سوکرات و ئەفلاتونی ئەوێن کو گرنگی ب دیالۆگێ ددان د پێشکێشکرنا فەلسەفە و زانستێن خۆدا (ب درێژیا دیرۆکێ هزرڤان و فەیلەسوفێن مینا سوکرات و ئەفلاتونی شێوازێ دیالۆگێ بکارهینایە د بەرهەمێن خۆ یێن هزری و فەلسەفەیدا، زەحمەتە کو کارەکێ ژ نشکەکێڤە و سەرپێ بیت، بەلکو کارەکێ پێش وەختە بۆ گەهاندن و ئەنجامدانا پەیوەندیێ ل گەل یێ بەرامبەردا، دبیت دەرفەتەک بیت بۆ دروستکرنا جیهانەکا نوی کو دیالۆگ د ناڤ ئەوێ جیهانێدا هەبیت) (عبدالسلام، 1999: 14). ئەڤ شێوازێ دیالۆگێ یا کو هزرڤان و فەیلەسوفان بکاردهینات بۆ دروستکرنا پەیوەندیێ ل گەل کەسێ بەرامبەر و گەهاندنا زانیاریان هند کاریگەری و کارتێکرنا خۆ نەبوو یا کو دیالۆگ ئەنجامدەت، چونکی ((لە ڕاستیدا ئەو دەمەتەقێیانە تەنها ڕەگەزەکانی (ململانێ) لەخۆدەگرن بەبێ ئەوەی کە (بزاوت) ێک بەخۆوە ببینن کە گۆڕان و پەرەسەندنی کارەکتەرەکان دەربخات، جگە لەمەش ئەو دەمەتەقێیانە شێوەی پرسیار و وەڵامیان سەبارەت بە کێشە گەلێکی فەلسەفی و لۆجیکی، وەرگرتووە)) (سەعید، 2013: 15).

مرۆڤ د جیهانەکا دیالۆگیدا دژیت بڕێکا زمانی لدور بابەتەکێ دیالۆگێ ل گەل کەسێن دی ئەنجام ددەت. بڕێکا ئەوێ دیالۆگ و ئاخفتنێ مرۆڤ دشێت هەست و سوز و هزرکرنێن کەسێ بەرامبەری خۆ بگەهیت. هەر ئەڤ گرنگی و هەبوونا دیالۆگێ د ژیانا رۆژانەیا مرۆڤیدا بۆ ئەگەر کو گەشە بکەت بۆ ناڤ هزر و داهێنانێن مرۆڤیدا و ببیتە رەگەزەک و پێکهاتەک گرنگ ژ داهێنا بەرهەمێن ئەدەبی یێن مرۆڤی، کەواتە دیالۆگ وەک توخمەکێ هونەریێ گرنگ ڕۆلەکێ مەزن د بنیاتێ بەرهەمێن ئەدەبیدا دگێڕیت؛ یێن وەک (داستان، رۆمان، شانۆ، چیرۆک...هتد). ل دەستپێکێ د داستانە شعرێن میللیدا هاتینە دیتن وەک داستانێن یونانییێن کەڤن ئەلیاذە و ئودێسایی یێن هۆمێرۆسی. داستانێن کەڤنێن ڕۆژهەلاتێ وەک گلگامێش. ئەڤ داستانە ژی کەڤنترین داستانن کو بۆ مرۆڤایەتیێ مابن بناڤودەنگترین داستان دهێنە هژمارتن ل سەر ئاستێ جیهانێ (دەقێن داستانی ژ ئەوان دەقانە یێن کو ڕێژەیەکا مەزن ژ دیالۆگێن د ناڤبەرا کارەکتەران د ناڤدا دهێنە دیتن) (Schmitz, T.A., 2019: 15). ژ بەر ڕۆل و گرنگیا ئەڤی توخمێ هونەری د داستانێن میللیدا بۆ ئەگەر کو ئەڤ توخمە بچیتە د ناڤا شانۆیێن کەڤنێن یونانێدا ((لە شانۆدا زۆربەی ڕووداوەکان لە ڕێی دیالۆگەوە دەگێردرێنەوە و پێشکەش دەکرێن)) (سەعید، 2009: 175). ب واتایەکا دی ((دیالۆگ ئەو کەرەستەیە دەربڕینێ ژ شانوگەریێ دکەت)) (بوتانی، 2010: 97). شانۆ بڕێکا دیالۆگێ ئاڤا دبیت. بڕێکا شانۆیێ ئەڤ تەکنیکا هونەری هاتە ڤەگوهاستن بۆ زوربەیا ژانرێن ئەدەبا داستانی. پاشان وەک تەکنیکەکا هونەری بۆ ناڤا شعرێدا هاتیە ڤەگوهاستن، شاعران ژی دیالۆگ ب شوەیێن جیاواز بۆ مەرەمێن جۆرا و جۆر د ناڤ شعریدا بکارهینایە.

دیالۆگێ وەک رەگەزەگێ گرنگ و خودان ڕۆلەکێ مەزن د بەرهەمێن ئەدەبیدا بۆ ئەگەر کو ب ئاوایەکێ زانستی سەڕەدەری ل گەل بهێتەکرن، ب زانستیکرنا ئەڤی رەگەزی ژی ڤەدگەریت بۆ فەیلەسوف زمانڤان و تیورڤانێ ئەدەبێ روسی میخائیل باختینی (ئێکەم جار ئەڤی زانایی گرنگی ب زاراڤێ دیالۆگێدا، ئەو ژی د ڤەکۆلینەکێدا لدور ڕۆلێ فرە دەنگیێ د رۆمانێن (داستایۆفسکی) ئەڤ گرنگیدانا ئەوی بۆ ئەگەر کو سەدێ بیستێ رەخنا دانوستاندنێ دامەزریت) (مقداد، 2010: 73). ب دیتنا باختینی مرۆڤ د ناڤ جیهانەکا دانوستاندیدا دژیت، چونکی مرۆڤ د جیهانێدا دژیت پەیوەندیێ ل گەل کەسانێن دی دروستدکەت پرسیار دکەت و بەرسڤدەت. پشتی ئاشکەراکرنا چەمکێ دیالۆگێ ژ لایێ باختینیڤە گرنگی و کارتێکرنەکا مەزن کر سەر ڕەخنا ئەدەبی ل ئەوروپا هەر ئەڤ چەندە ژی بۆ ئەگەر کو چەندین

ڤەکۆلەرێن دی ڤەکۆلینان ل سەر دیالۆگێ بکەن وەک (تزفیتان تودوروف) و (جولیا کریستیڤا) کو ((ڕۆلێ (جولیا کریستیڤا)یێ دڤێ چەندێ دا گەلەکێ مەزن بوو، چونکی ئەو یەکەم کەس بوو، چەمکێ حیوارێ دوانەیەکێ دا ل ساڵا ١٩٦٦ ێ ل فەرەنسا پێشکێس کری و ئەڤ وانەیە بناڤو نیشانێ (پەیڤ و حیوار و ڕۆمان) بوون)) (حاجی، 2008: 98).

3- زاراڤێ دیالۆگێ:

دیالۆگ (Dialogue) وەک زاراڤ ژ دوو برگان پێکهاتیە ئەو ژێ برگا (Dia) دگەل برگا (Logue) واتەیا ((برگەی (دیا) دوو کەس، یان دوو قولی ئەگەێنێت و (لوگ)یش، گفتگۆ یان دەمەتەقێ)) (سالار، 2008: 10). واتە ئاخڤتنا د ناڤبەرا دوو کەسان یان پتر ژ دووان. دیالۆگ ئەو ئاخفتنێن دهێنە گوتن و ئاڵوگۆر کرن د ناڤبەرا دوو کەسان یان پتر. د فەرهەنگا تێرمنێن وێژەییدا ب ئەڤێ ئاوایی باس ل زاراڤێ دیالۆگێ هاتییەکرن ((دیالۆگ -(بێژەیەکە یونانی یە ژ dialogos هاتیە و واتەیا ئاخافتنا دوو کەسان پێکڤە دستینە) ب واتەیا خوی یا گشتی، ئەو ئاخافتنا کو دژبەری تێدە هەیە و ڕەوشتک سەرەکە ژ ئەدەبا درامی یە (شانۆی یە) و ڕۆلا خو د ئەدەبا ئێپۆسی (دەستانی) دە هەیە)) (نازێ، 2012: 80). ژ بلی پەیڤا دیالۆگ د زمانێ کوردیدا پەیڤێن ((دەمەتەقێ، هەڤ پەیڤین، ئاخفتن)) (ناوخوش، 2006: 88) بەرامبەر زاراڤێ (Dialogue) یێ ئینگلیزیێ بکاردهێت. ((قسەکرن و گفتوگۆ (= دیالۆگ) بریتییە لە دوو لایەنی جیاوازی ئاخاوتن کە مەرجی سەرەکی بەلای کەمی چەند کەسێکی پێویستە)) (عومەر، 2005: 60).

د زمانێ عەرەبیدا پەیڤا (الحوار) (فتحی، 1986: 148) بەرامبەر زاراڤێ دیالۆگ یێ ئینگلیزی دهێتە بکارهینان. د زمانێ فارسیدا پەیڤا ((گفتگو)) (گولی، 2002: 327). بەرامبەر پەیڤێن کوردی گفتوگۆ، دان و ستاند بکاردهێن، کەواتە د هەر زمانەکێدا چەندین پەیڤ بەرامبەر زاراڤێ (Dialogue) یێ ئینگلیزی هاتینە بکارهینان.

4- تێگەهـ و پێناسێن دیالۆگێ:

ڕاستە کو دیالۆگا د ناڤبەرا کەساندا دهێتە ڕویدان، بەلێ جوداهی د ناڤبەرا ئەوێ دیالۆگێدا هەیە یا کو کەس د ژیانا ڕۆژانەدا و د بەرهەمێن ئەدەبیدا بکاردهینێت، هەر ژ بەر ئەڤێ چەندێ ژی دێ ئاماژێ ب چەندین پێناسەێن دیالۆگێ د بەرهەمێ ئەدەبیدا کەین کو زوربەیا ئەڤان پێناسەیان نیزیکی هەڤن.

دیالۆگ ((هەڤپەیڤینەکە د ناڤبەرا دوو کەسایەتیان یان پتر ب شێوازەکێ تایبەت، نڤیسەر (داهێنەر) د بەرهەمێ ئەدەبیدا د ئافرینیت، ، تاکو بگەهیتە مەبەستەکێ، دبیت جوانکارییەکا تایبەت بیت ب تێکستێ ئەدەبیڤە، یان ژی خویەتی بیت تایبەت بیت ب نڤیسەریڤە، یان ژی بابەتی بیت، ئارمانجا وێ جارەسەرکرنا کێشەیەکێ یان دیاردەکا کومەلایەتی بیت)) (بو سنینة،2021: 44). ئەڤ پێناسە ئەوێ چەندێ بۆ مە روون دکەت کو هەبوونا دیالۆگێ د بەرهەمێن ئەدەبیدا، ژ بلی لایەنێ جوانیێ و هەستکرنا خواندەڤانی (وەرگری) ب تام و چێژا بەرهەمێ ئەدەبی بکارهینانا دیالۆگێ د بەرهەمێن ئەدەبیدا ژ لایێ نڤیسەریڤە، پێشکێکرنا ئەوان ژ لایێ کارەکتەرانڤە چەندین مەبەست پێن هەین. دبیت نڤیسەر بڕێکا دیالۆگێ ل سەر زمانێ کارەکتەران باس ل خۆ بکەت، یان دبیت مەبەستا نڤیسەری باسکرن و پێشچاڤکرنا کێشەیەکێ بیت د ناڤا جڤاکیدا ، تاکو بهێتە چارەسەرکرن. (گفتوگۆ ل هەڤ گوهۆرینا بیروڕایان، د شعر، چیرۆک، شانۆ، ... دا بکاردهێت) (میر صادقی، 1394: 607). ئەو ئاخفتنا د ناڤبەرا کارەکتەراندا دهێتە ڕویدان د بەرهەمێن ئەدەبیدا، چ شعر یان چیرۆک یان شانۆ بۆ ئالۆگۆڕکرنا هزر و بیرا و باسکرنا بابەتەکێ یان ڕویدانەکێ دبێژنێ دیالۆگ.

د پێناسەیەکا دیتر دا هاتییە دیالۆگ (ئامرازەکێ دەربڕینییە، بڕێکا دوو کەسان یان پتر دهێتە ئەنجامدان نڤیسەر یان شاعر بۆ گەهاندنا هزرێ ب شێوەیەکێ سەرنجڕاکێش و سەر سورهێنەر بکاردهینت، هاریکارە بۆ تێگەهشتن ل هزرا ئەوان کارەکتەرێن د ئاخڤن و ب شێوەیەکێ ئاشکەراتر ب وێنەکرنا ئەوان رادبیت) (أمال، 2019: 39). مەبەستا شاعری یان نڤیسەری ژ کارهینانا دیالۆگێ بۆ ڕوونکرنا ڕویدانەکییە یان ژی ئاشکەراکرنا نهێنیەکێیە کو بڕێکا دیالۆگێن د ناڤبەرا کارەکتەراندا دهێنە ئەنجامدان ئەو ڕویدان و نهێنیێن ڤەشارتی بۆ خواندەڤانی ئاشکەرا دبن. هەر ئەڤ دیالۆگە دبیتە ئەگەر کو خواندەڤان یان وەرگر پتر شارەزیی ڕەفتار و ڕەوشتێن ئەوان کارەکتەران بیت، ، تاکو ب وێنەکرنا سەر و سیمایێن ئەوان ڕابیت د مێشکێ خۆدا هەر وەکو د جیهانەکا ڕاستیدا هەین.

هەر دەربارەی دیالۆگێ (ئاخفتنەکە د ناڤبەرا دوو کەساندا ب کێمی کو باس ل بابەتێن جۆرا و جۆر دکەن، یان ژی ئاخفتنەکە کو نڤیسەر ل گەل خۆ (تاک لایەن) دکەت) (الوتوات،2017: 46). دیالۆگ بتنێ هەڤپەیڤینا د ناڤبەرا دوو کارەکتەران ل گەل هەڤ ب خۆڤە ناگریت، بەلکو هەر هەڤپەیڤینەک کو کارەکتەرەک ل گەل خۆ ئەنجامبدەت یێ کو ئاڕاستەی کەسێ بەرامبەر بکەت ، یان بێ کو کەسێ بەرامبەر بەرسڤ بدەت ب دیالۆگ دهێتە هژمارتن. دشێین بێژین دیالۆگ د بەرهەمێن ئەدەبیێن وەکو (چیرۆک، ڕۆمان، شعر، شانۆ، ...هتد) بریتییە ژ دانوستاندن و هەڤپەیڤینا د ناڤبەرا دوو کەسان یان پتر، یان ئاخفتنەکە کو کارەکتەرەک ل گەل خۆ دکەت، واتە (تاک لایەن). ژ بلی خەملاندن و جوانکرنا تێکستێ ئەدەبی دیالۆگ هاریکارە بۆ پێشڤەچوونا ڕویدانان و وێنەکرنا ڕەوشت و ڕەفتارێن کارەکتەران، گەهاندن و ئاڕاستەکرنا مەرەما نڤیسەری و پەیداکرنا جیهانەکا ڕاستی ل دەڤ وەرگری.

5- ئەرکێن دیالۆگێ:

بێ گومان هەبوونا دیالۆگێ د بەرهەمێن ئەدەبیدا بوو ئەگەر کو ب چەندین ئەرکان ڕابیت، د زۆربەیا ژانرێن ئەدەبیدا ژی هەمان ئەرک دگێڕیت ((ئەرکێ دیالۆگێ د شعرێدا هەمان ئەرکە د شانۆ و چیرۆکاند، واتە وەک یەکە، بتنێ داڕشتن یا جیاوازە (ئەڤ ئەرکە ژی ڤەگوهاستنا هەستێ جیاواز، دەرئێخسنا شیانێن نڤیسەری بۆ دەربرینا ڕاستیانەیا ئەوان هەستان) تاکە کار ژی ڤەگوهاستنا هەستانە، ڕەنگە شاعر ئەڤان هەمی هەستان بڕێکا کەسایەتیەکا لاوەکی بگەهینت)) (الجبوري، 2011: 178). دشێین بێژین ئەو ئەرکێن دیالۆگ د شعریدا د گێڕیت هەمان ئەو ئەرکن کو د شانۆ و چێرۆکێدا دگێڕیت. وەک دیارکرنا کارەکتەران و پێشڤەچوونا ڕویدانان و دەربڕینا هەستێن جیاواز، ژ بلی لایەنێ خویەتی

(زورجاران لايەنێ خودى د شعريدا ل سەر لايەنێ بابەتى زاڵ دبيت) (البياتي، 2017: 179). شاعر د شعريدا ل سەر زمانێ كارەكتەران و بڕێكا ديالۆگێ باس ل هەست و نەستێ بيركرنێن خۆ دكەت، لەورا د شعريدا خويەتى زاڵترە. ل خوارێ ب چەند خالەكان دێ ئەركێ ديالۆگێ دياركەين:

1- ((ديالۆگ ڕێكێ ب هەبوونا ديتنێن جۆرا و جۆر لدور چيرۆكێ ددەت، ب ڤەگوهاستنا ژ بابەتيبوونا ڤەگێرى بەرەڤ خۆيەتيا كەسايەتييێ. ژ زانينێ بەرەڤ بابەتى بوونێ)) (عەبدولقادر، 2008: 262). هەبوونا ديالۆگێ (دبيتە ئەگەر كو هەر كەسەكێ ديتنا خۆ يا تايبەت لدور چيرۆكێ هەبيت، ژبەر كو خواندەڤان بڕێكا ديالۆگا كارەكتەران پێزانينا وەردگريت، لەورا دشێت ل دويڤ تێگەهشتانا خۆ ب ئاسانى وێنەيێن گەلەك ڕويدانێن بكێشيت) (Murfitt, T. and McAllister, J., 2001: 328).

((2- دانەنياسينا كەسايەتيان و ئاشكراكرنا هەلويست و دەروون هەست و سوزێن وان.

3- ڕويدانێ پێشڤە دبەت دبيتە ئەگەرێ دروست بوونا هەڤڕكيێ)) (سمو، 2020: 159). ئەركێ ديالۆگێ ئەوە كو لايەنێ ناڤخۆ دەرهكيێ كارەكتەران وەك ئاست و پلە و پايە و شێوازێ هزركرنێ بۆ خواندەڤانى ديار بكەت. ل گەل ڕوونكرنا ئەگەرێ دروستبوونا ڕويدان و هەڤڕكى (ململانا) د ناڤبەرا كارەكتەراندا.

4- د ديالۆگێدا ((زۆر جار ڕەهەندە كەسيەكانى كارەكتەرەكان دەردەكەون لە كاتى گەشەكردنى ڕووداو)) (عبدالكريم، 2014: 159). خواندەڤان دشێن بڕێكا ديالۆگێ تايبەتمەنديێن رووحى و ڕەوشتى و ڕەهەندێ سرۆشتى و دەروونى و جڤاكى يێن كارەكتەران بزانيت وەك ((تەمەن، پلە و پايەيا جڤاكى و پەيوەندى يێن خزمانى ب هەڤدووڤە)) (سمو و قاسم، 2015: 181)، هەردىسان ل دەمێ وەررا و پێشڤەچوونا ڕويداناندا ژى تايبەتمەنديێن كارەكتەران دياردبن كا كەسەكێ ئاساييە يان ژى كەسەكێ خودان دەروونەكێ مانديية، يان كەسەكێ تورە ، شەرمين...هتد.

5- (ديالۆگ دبيتە ئەگەرێ نێزيكبوونا نڤيسەرى بۆ خۆێندەڤانان د كارێ خۆدا بەشدار دكەت) (زێبارى، 1999: 38). ديالۆگا د ناڤبەرا كارەكتەراندا و دەربڕينا هەست و سوزان دبيتە ئەگەر خواندەڤان ب ڕويدانڤە بهێتە گرێدان، گەلەك جاران نڤيسەر بڕێكا بەرجەستەكرنا ديالۆگێ دەربڕينێ ژ ڕويدانێن ژيانا خۆ هەست و هزرێن خۆ دكەت. ب ئەڤێ چەندێ ژى نێزيكبوون د ناڤبەرا نڤيسەرى و خواندەڤاندا دروست دبيت.

6- (ديالۆگێ شيانێن دەستنيشانكرنا دەم و جهى هەنە وەك چارچوڤەك بۆ ڕويدانان يان كەسايەتيان) (محيي، 2016: 61). ئەو ديالۆگا كو كارەكتەر ئەنجامددەن دەمێ ڤەگێڕانا ڕويدانا و جهێ ڕويدانان بۆ خواندەڤانى ئاشكەرا دبيت.

7- (ديالۆگ بزاڤ و زيندويەتيێ د بەخشيت تێكستى ژ تاكڕەوييێ و بێجولەيێ دويردئێخيت، چونكى بەشەكێ نەڤەقتيابيە ژ كەسايەتى) (ابوبكر، 2012: 5). ديالۆگ لڤينێ دئێخيتە دەقى، ب شێوەيەكێ وەسان كو خواندەڤان هەست ب واقيعيبوونا دەقى دكەت، هەردىسان ديالۆگا د ناڤبەرا كارەكتەراندا دبيتە ئەگەرێ بەخشينا زانياريان و ئاشكراكرنا نهێنيان بۆ خواندەڤانى.

سەرەرايى دياركرنا ئەڤان ئەركێن جۆرا و جۆر يێن ديالۆگێ ژ لايێ ڤەكولەر و شارەزايێن بوارێ ئەدەبى، ل ڤێرێ ئەم دێ باس ل دوو ئەركێن هەرە گرنگ و سەرەكى يێن ديالۆگێ د بنياتێ تێكستێ ئەدەبيدا ب تايبەت داستانێدا كەين ئەو ژێ:

1- وێنەكرنا كارەكتەران:

كارەكتەر ڕۆلەكێ سەرەكى د تێكستێ ئەدەبيدا د گێڕيت، ديالۆگ ژێ وەك توخمەكێ هونەرى ب وێنەكرنا كارەكتەران ڕادبيت. مەرەم ژ وێنەكرنا كارەكتەران ژى دياركرن و وێنەكێشانا سيما ڕوخسارێ دەرڤە و ناڤخۆيە، ئانكو بتنێ وێنەكرنا لايەنێ دەرڤە يێ كارەكتەران نينە وەك ڕۆخسار و سيما و تەمەن. گەلەك جاران بڕێكا ڤەگێرانێ يان وەسفێ يان پوشينا جلو بەرگان كارەكتەر دشێن دەربڕينێ ژ ئاستێ خۆ كۆمەلايەتى و جڤاكى ڕەوشەنبيرى بۆ خواندەڤانى يان وەرگرى بكەت. بێ گومان ئەڤە بتنێ بەس نينە بۆ وێنەكرنا كارەكتەران، بەلكو دشێت كارەكتەران وێنە بكەين بڕێكا ئەوان ديالۆگ و ئاخفتنێن د ناڤبەرا ئەواندا دهێنە كرن. ئانكو ديالۆگا كارەكتەران دبيتە ئەگەر كو خواندەڤان شارەزاى سرۆشتێ ژيانا و ژينگەها تێدا دژين ببيت.

ديالۆگ (تيشك ئێخستنە سەر كارەكتەران بۆ ئاشكراكرنا بارێ دەروونيێ وى) (عزيزي، 2016: 27). ديالۆگ وەك بزوێنەرەكێ يان پێوەرەكێ زيرەك ب وێنەكرنا لايەنێ دەروونى و ناڤخۆ كارەكتەران ڕادبيت وەك هەست و نەست هزر و بيرن. ديالۆگ (ناكۆكێن د ناڤبەرا كارەكتەرێن ديالۆگێ دكەن ديار دكەت) (فؤاد و صورية، 2021: 19). هەر ناكۆكييەكا هزرى ئايديولۆژى بهێتە ڕويدان لدور هەر بابەتەكێ يان ڕويدانەكێ بڕێكا ديالۆگ و گفتوگۆيا د ناڤبەرا كارەكتەراندا دهێتە وێنەكرن يان ڤەگوهاستن بۆ وەرگرى.

بڕێكا ئەوان پرسيار و بەرسڤ و داخوازێن د ناڤبەرا كارەكتەراندا د ديالۆگێدا دهێنە ئەنجامدان يان گوزارشتكرنا كارەكتەران ژ ڕويدانێن ژيانا خۆ وەرگر دشێت هايدارى ڕابردوويێ كەسايەتيان بيت كا ب چ شێوە ژيانا خۆ دەربازكرينە چ ڕويدان ل ئەوى سەردەمى بورى ڕويداينە. (Bowden, K.K. the other, 2016 : 12). هەر ئەڤ چەندە ژى دبيتە ئەگەر كو خواندەڤان هەست ب ئەوێ چەندێ بكەت يێ د جيهانەكا ڕاستيدا دژيت.

2- پێشڤەچوونا ڕويدان:

ديالۆگ ئێك ژ توخمێن هونەرى يێن گرنگە كو كاريگەريێ دكەت سەر بزاڤا ڕويدانان. بڕێكا ديالۆگێ لڤين د كەڤيتە ڕويدانان دبيتە ئەگەرێ وەرار و پێشكەفتنا ئەوان تا دگەهيتە گرێ و چارەسەرى و ئەنجامێ ڕويدانان. ((ديالۆگا شعرى ئەو قالبێ زمانڤانييە كو ڕويدانان پێكدهينت، كارەكتەران دادمەزرينيت يێن كو شيانێن پاڵدان و پێشڤەچوونا ڕويدانان هەين ب نەبوونا كارەكتەران ديالۆگ ڕابەراتيا ڕويدانان دكەت لاوز دكەت دبيتە ئەگەرێ بێزارى و خاڤيا ڕويدانان هەر ژ دەستپێكێ تا دوويماهيێ)) (ارفيس، 2019/2020: 98). بەرەڤ پێشچوونا ڕويدانان ب ديالۆگا كارەكتەرانڤە گرێدايە، ب دەربرينەكا دى ((ديالۆگ، زمان حاڵى كارەكتەرە، كارەكتەريش بنيات نەرى كارەسات و ڕووداوەكانن)) (عەبدوڵڵا، 2008: 77). ئەو ديالۆگێن د ناڤبەرا كارەكتەران دهێنە ئەنجامدان، دبيتە ئەگەرێ دياربوون ئاشكەرابوون نهێنيان و وەرارا ڕويدانان ل دەڤ وەرگرى،

ئانكو دشێن بێژین ڕویدان سەیر نابن ل دەڤ وەرگری، بەلكۆ پێشتر برێكا كارەكتەران زانیاری ئێك ل دویڤ ئێك ل دوور هوكار و ئەگەر دروستبوونا ئەوان ڕویدانان وەرگرتیە، بەلێ نەبوونا كارەكتەران دبیتە ئەگەرێ سستی و تەم و مژی و نەدیاربوون و ناڤێكداچوونا ڕویدانان.

6- جۆرێن دیالۆگێ د داستانێدا:

هەر وەكو بەری نۆكە مە ئاماژە ب ئەوێ چەندێ دایی كو دیالۆگ وەك تەكنیكەكا هونەرییا گرنگ دابەشكرنێن جۆرا و جۆر ژ لایێ ڤەكۆلەرانڤە بۆ هاتینەكرن. د ئەڤێ ڤەكۆلینێدا ل دویڤ سنورێ ڤەكۆلینێ بتنێ دێ باس ل دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەوخۆ كەین وەكو جۆرەكێ هەرە گرنگێ دیالۆگێ د داستانێدا.

7- دیالۆگا دەرەكی "Dialogue "

جۆرەكێ دیالۆگێیە هەر وەك ژ ناڤێ ئەوێ دیار كو لایەنێ دەرڤە یێ كارەكتەران نیشاندەت، واتە (ئەو ئاخفتنا د ناڤبەرا كارەكتەراندا ب دەنگەكێ بەرز و زیندی دهێتە گوتن) (دلال، 2016/2015: 23). ب واتایەكا دی ((ئەو دیالۆگە یاكو دەرڤەی خویەتییە و پێدڤی لایەنەكێ دی هەیە ، تاكو د گفتوگۆیدا پشكدار بكەت و د ناڤبەرا دوو كەسان یان پتردایە)) (بورونة و مزهود، 2021: 14). مەبەست ژ دیالۆگا كارەكتەران ل گەل ناخێ خۆ نینە، بەلكو ئەو دیالۆگە یا كو دهێتە ئەنجامدان برێكا دوو كەسان یان پتر یان ژی ب پشكدارییا ڤەگێری ((لەم جۆرە دا قسەكەر و گوێگر لەیەك كاتدا هەم قسەكەرن هەم گوێگرن)) (سەعید و حمە، 2018: 310). دیالۆگا دەرەكی دەربرینا هزر و بیر و بۆچوونان ژ لایێ كەسێ ئێكێڤە ئاراستەكرن بۆ كەسێ دوویێ و بەرسڤدان ژ لایێ كەسێ دوویێ. د زۆربەیا دەقێن ئەدەبیدا دهێتە بكارهینان وەك چیرۆك، ڕۆمان، شعر...هتد، بەلێ شاعر د شعرێدا دیالۆگەكا جیاواز رێكدئێخیت دروستدكەت ژ یا چیرۆك و ڕۆمانێ، چونكی شعر وەك و ڕۆمان و چیرۆكێ بەر فرەهـ نینە كو شاعر بشێن ب دلێ خو سەرەدەریێ ل گەل پەیڤان بكەت، لەورا دڤێت شاعر هشیار بیت و دیالۆگێن گونجایی ب كاربهینت كو نەبنە ئەگەرێ تێكچوونا جوانی و تام و چێژا دەقی. دیالۆگا دەرەكی ژی ل گورەی ڕۆلێ كارەكتەران و ڤەگێری دابەشی دوو جۆران دبیت ئەو ژی دیالۆگێن (ڕاستەوخۆ، نەڕاستەوخۆ). ل دویڤ سنورێ ڤەكۆلینێ بتنێ دێ باس ل دیالۆگا نەڕاستەوخۆ كەین.

8- دیالۆگا نەڕاستەوخۆ:

جۆرەكێ دیالۆگا دەرەكییە، وەك دیالۆگا ڕاستەوخۆ د ناڤبەرا دوو كەسان یان پتر دهێتە ئەنجامدان، بەلێ ب شێوازەكێ نەڕاستەوخۆ دهێتە پێشكێشكرن. د ئەڤێ جۆریدا كارەكتەر ڕاستەخۆ دیالۆگێ ل گەل ئێكدوو ئەنجام نادەن، بەلكو دیالۆگ ب شێوەیەكێ نەڕاستەوخۆ د ناڤبەرا ئاخفتنكەری و وەرگریدا دهێنە ئەنجامدان. ((لێرەدا كەسێك لەدەرەوەی ڕوداوەكان دایەلۆگ پێشكەشدەكات بێ ئەوەی بەشداری تیادا بكات)) (عەزیز، 2016: 126). ڤەگێر ل سەر زارێ كەسایەتیان ب ڤەگێرانا ڕویدانان ڕادبیت و كیژ ڕویدان لدەڤ گرنگ بیت ئەوێ ڤەدگێریت. جیاوازیا سەرەكی یا دیالۆگا نەڕاستەوخۆ ژ دیالۆگا ڕاستەوخۆ ئامادەبوون و هەبوونا ڤەگێرییە ب واتایەكا دی د ئەڤێ جۆریدا ((ئاخفتنا كەسایەتییان دەقاودەق ناهێتە وەرگرتن، بەلكو برێكا نڤیسەری دهێتە ڤەگوهاستن)) (بەكر، 2009: 77). د ئەڤێ جۆریدا كارەكتەر ب ڤەگوهاستنا ئاخفتنا د ناڤبەرا خۆدا ناڕابن بۆ وەرگری، بەلكو نڤیسەر ب ڤەگوهاستنا دەقا و دەق و وەك خۆ یان كورت و پوخت ئەوێ دیالۆگێ ڕادبیت، ڤەگێرێ ب ڤەگوهاستنا ئەڤان دیالۆگان ژی ڕادبیت دبێژنێ ڤەگێرێ هەمیتشتزان، چونك شارەزییەكا باش د لایەنێ نافخۆ دەرەكیێ كارەكتەراندا هەیە.

دیالۆگا نەڕاستەوخۆدا ڤەگێر ب زار دەڤێ كارەكتەران ڕویدانان ڤەدگێریت ئەڤێ چەندێ ژی ((لە ڕێگەی بەكارهێنانی جێناوی كەسی سێیەمی تاك و كۆی (وتی، وتیان، پرسی، پرسییان) یان ڕاستەوخۆ بە ناوهێنانی كەسی ئامادە دیارییكرێت)) (محمود و حمە أمین، 2021: 252). نڤیسەر جێهناڤێ (ئەو ,ئەوان) یێن كەسێ سێێ (تاك و كو) بۆ كارەكتەران بكاردهینت. جاران ڤەگێر هەمیتشتزانە و شارەزایی ل سەر هەمی ڕویدان و كارەكتەران هەیە، جاران ژی وەك ڤەگێرێ كێمتشزانە وەك كەسایەتیەكێ باس ل ڕویدان و دكەت. ڤەگێر ڤەگێرانا ئەوان ڕویدانان دكەت یێن كو د ڕابردوویدا هاتیینە ڕویدان، بەلێ دەمێ ڤەگێرانا ئەوان ڕویدانان بۆ خواندەڤانی ڤەدگوهێزیت بۆ دەمێ ئێستا (نوكە). ((مەرج نینە هەر لە رابردوو بێت، دەكرێ باس لە داهاتووش بكات)) (موفتی، 2012: 214). ڤەگێر د ئەڤێ دیالۆگێدا باس ل ڕویدانێن بوری دكەت كو دبیت د نوكە و داهاتیدا ژی بهێنە ڕویدان.

هەڵبەت پشتی باسكرنا مێژوو و تێگەهـ و پێناسە و ئەرك و جۆرێن دیالۆگێ ب شێوەیەكێ تیۆری، د تەوەرێ دیتردا پراكتیزەكرن دێ ل سەر دەقێ داستانا زەمبیلفرۆش و جۆرێ دیالۆگا دەرەكییا نەڕاستەخۆ هێتەكرن.

9- كورتییا داستانا زەمبیلفرۆش:

داستانا زەمیلفرۆش ئێك ژ داستانێن ئایینی و سوفیگەریە. فەقیێ تەیران ئێكەمین كەسە كو سەرهاتیا زەمبیلفرۆشی د سالێن (1549-1642) وەك تێكستەكێ هوزانكی بنڤێست (ردێنی، 2008: 13). تەیران د داستانێدا ب ئەڤی شێوەی دەست ب ڤەگێرانێ دكەت، كو زەمبیلفرۆش خورتەكێ جوان و فەقیر و خودان خێزانە، كاری ئەوی ڕۆژانە چێكرنا زەمبیلان و فرۆتنا ئەوان بۆ ل بازاری داكو نانەكێ پەیدابكەت. ڕۆژركێ دەما كو د پێش كوچكا میرێ باژێریدا دبوریت، هەڤژینا میری دبینیت دلێ ئەوێ د كەفتێ ئەڤێ چەندێ بۆ خزمەتكارا خۆ ئاشكەرا دكەت، دبێژتێ هەرە ل گەل زەمبیلفرۆشی باخڤە و ڕازی بكە. خزمەتكار ژی ب شێوەیەكێ فەند و فێل دبێژت زەمیلفرۆشی كو میرێ زەمبیل دڤێن، لەورا تو چێكە هندەك سەلكێن باش بینە دێ میر حەقێ تە دەت. پشتی كو زەمیلفرۆش زەمبیلا د ئینیت خزمەتكار دبێژتێ میری دیدارا تە دڤێت داكو بهایێ سەلكێن خۆ بێژی، لاو بێ هزر چوو د كوچكێدا بێ كو بزانیت فێلە دەما كو دەرگەهـ هەمی ل سەر هاتن گرتن زانی ئەڤە فەند و فیلە، پشتی كو زەمبیلفرۆش دگەهیتە ژۆر هەڤژینا میری دگەل دكەڤتیە گفتوگۆیێ بزاڤێ دكەت ب هەر شێوەیەكێ بیت زەمبیلفرۆشی ڕازی بكەت. خو بدەستڤە بەردەت و پەیوەندیەكا نەشرعی ل گەل دروست بكەت، ژبەر كو زەمبیلفرۆش مرۆڤەكێ دیندار ڕەوشت پاك بۆ ژ ترسا خودێ و شەرمزانەبوونا خۆ ل ڕۆژا قیامەتێ داخوازا خاتونێ ڕەت

کر. ژ بۆ رزگار بوون ژ داڤێن خاتونێ و داکو بشێت ل سەر شەهوەتا خۆ زاڵ بیت داخوازێ ژێ دکەت کو رێکێ پێ بدەت دەستنڤێژا خۆ بگریت، پاشن دچیتە سەربانێ کوشکێ ل وێرێ دەست ب موناجات و لاڤایان دکەت ژ خودێ کو ئەوی رزگار بکەت ژ ئەڤێ بەلا و زەحمەتێ هەر وەکی ئیبراهیم و موسا و یونس،...هتد زرگار کرین. پاشن زەمبیلفرۆش خۆ ل سەربانێ کوشکێ دهاڤێتە خوار، بەلێ هەر ئەوی دەمیدا خودێ جبرائیلی دهنێریت و د کەڤیتە سەر ملێن ئەوی ب سڤکی دهێتە خوار، ژ داڤێن خاتوونێ رزگار دبیت. هەر د ئەوێ رۆژێدا ل دەمێ زەمبیلفرۆش ب دەستێن خالی دچیتە مال و دبێژیتە هەڤژینا خۆ کو میری سەلک ب زۆری ژێ وەرگرتن، ژن هەڤژینێ خۆ ب ئەوێ چەندێ ڕازی دکەت کو هەر کەسێ سەلک ب زوری برین دێ راسپاردەی خۆدێ کەین. ژنێ وەکو عەدەتێ هەر رۆژ تەنور هەڵکر بێ کو تشتەکێ ب کەتە د ناڤدا، داکو هەڤسو (جیران) شکا نەبن کو بێ خارن، لێ خودێ نعمەت ل گەل ئەوان کر تەنور پڕ کر ژ خوارنان وەکو خارنێن بهەشتێ.

10- دیالۆگا دەرەکییا نەڕاستەوخۆ د زەمبیلفرۆشیدا:

دیالۆگا دەرەکی وەک جۆرەک ژ دیالۆگێ مەبەست پێ ئەو ئاخفتنن یێن کو د ناڤبەرا دوو کارەکتەران یان پتردا دهێتە ئەنجامدان. گرێداییە ب لایەنێ دەرڤە یێ کارەکتەران، واتە ئەو ئاخفتنا ژ لایێ کەسەکێڤە یان چەند کەسان دهێتە ئاڕاستەکرن بۆ کەسەکێ یان چەند کەسێن دی، ئەڤجا ئەو کەسە بەرسڤ بدەت یان نە. دیالۆگا نەڕاستەوخۆ وەک جۆرەک ژ دیالۆگا دەرەکی، مەبەست پێ ئەو دیالۆگە یا کو کارەکتەر یان ڤەگێڕ ب زار دەڤێ کارەکتەران ڕادبیت ب ڤەگێڕانا ئەوان دیالۆگێن پێشوەخت د ناڤبەرا کارەکتەراندا هاتییە ڕویدان. ئەڤێ چەندێ ژی بڕێکا جێهناڤێن کەسی سێ (تاک ، کو) و چەندین دەستەواژەیان وەک (وتی، وتیان، پەسی، دەڵێ، پێڤەچوو، ...هتد) ئەنجامددەت.
ژبەر کو دەقێ زەمبیلفرۆش وەک دەقەکێ داستانی دهێتە هژمارتن ژ لایێ ڤەکۆلەرانڤە، داستان ژی ڤەگێڕنا بوویەرەکێیە کو د ڕابڕدوویدا یا ڕویدایی، لەورا پتریا ئەوان دیالۆگێن د داستانێدا دهێنە دیتن دیالۆگێن نەڕاستەوخۆنە. شاعر ب ڤەگێڕنا ئەوان ڕادبیت. داستانا زەمبیلفرۆش ژی ئێک ژ ئەوان داستانەیە کو شاعر وەکو ڤەگێڕێ هەمیتشتزان ب ڤەگێڕانا ڕویدانان رادبیت و دبیتە پرەک (ناڤەندەک) د ناڤبەرا خواندەڤان و کارەکتەراندا، ڤەگێڕ دیالۆگان ل سەر زارێ کارەکتەران بڕێکا دەستەواژەیێن (گوتی، دبێت) بۆ مە ڤەدگێڕیت. بەلێ ژ بەری کو ئەم باس ل جۆرێ دیالۆگێ بکەین ئەگەر ئەم بەرێ خۆ دانێ بۆ داستانێ بکەتن دێ بینین کو چەند کۆپلەیێن دەسپێکا داستانێ دیالۆگ نینن. تەیران داستانا خۆ ب ڤەگێڕانا سەرهاتییان و وەسفا کارەکتەران دەسپێکرییە. ڤیایە خواندەڤانی هزرەکا باش لدور داستانێ هەبیت پاشی دیالۆگان بەرجەستە بکەت، بۆ نموونە ل دەسپێکا داستانا زەمبیلفرۆشی دبێژیت:

دێ دێ هلۆن دیسان ب جۆش
جارەک ژ جارێ مەی بنۆش
بێژم قصا زەمبیلفرۆش
دا سەح بکین حکایەتی
زەمبیلفروش لاوێ رەواله
ب کولفەت ئەهل و عەیاله
حوسنا یوسڤی ل باله
حەق رضایێ قسمەتێ (تەیران، 2005: 200).

زەمبیل فرۆش لاوێ فەقیره
د صنعەتێ خۆدا ئەسیره
دائما یێ حەق ل بیره
ڕاست ب کەرەستێ صنعەتێ (تەیران، 2005: 201).

هەلبەت بڕێکا ڤەگێڕانێ تەیران ڕەهەندێ سرۆشتیێ زەمبیلفرۆشی وەکو جوانی هەروەسا ڕەهەندێ جڤاکی و کار و ئاستێ زەمبیلفرۆشی یێ کۆمەڵایەتی بۆ خواندەڤانی دەتە دیارکرن، ، تاکو ل ئەوی رۆژا زەمبیلفرۆش ژ بو سەلک فروتنێ بەر دەرێ کوچکا میریدا د بوریت خاتوون دبینت و دل دکەفتێ لێ ئەڤیندار دبیت و دکەڤیتە د ئەڤینێدا و هەر ئەڤ چەندە بیتە ئەگەر کو خاتوونێ ئەڤێ نهێنێ بۆ جاریان ئاشکەرا بکەت، ل ڤێرێ دیالۆگ دەستپێدکەت.
ل دەمێ داستان د گەهیتە جهێن هەستیار ململانە بهێز دکەڤیت، ئێدی تەیران پەنایێ بۆ دیالۆگان دبەت. بڕێکا دیالۆگێن د ناڤبەرا کارەکتەراندا ئەگەرێ دروستبوونا ڕویدانان و ململانا و نهێنی و هەلۆیست و هەست و هزرێن کارەکتەران بۆ خواندەڤانی (وەرگری) دیار دکەت.
بۆ نموونە تەیران دیالۆگا د ناڤبەرا خاتوونێ و جارییدا بۆ مە ڤەدگێڕیت، ل دەمێ کو زەمبیلفرۆش ژ بۆ فرۆتنا سەلکان د بەر دەرگەهێ کوچکا میریدا د بۆریت هەڤژینا میری دبینیت و دل دکەفتێ فەرمانێ ل جاریی دکەت دبێژت:

ئەو لەطیفا رەش خوماره
جاری یەک ژۆردا هناره
تو هەڕە بێژێ ب زاره
بینە سەر مەصلەحەتێ (تەیران، 2005: 203- 204).

د ئەڤێ کوپلەیێدا ئامادەبوونا ڤەگێڕی دیار دبیت ئەو ژی ب ناڤ هینانا خاتوونێ ب ئەڤی شێوەی (ئەو لەطیفا رەش خومرە، جاری یەک ژۆردا هنارە)، هەردیسان بڕێکا جێهناڤێ کەسێ سیێ د ناڤەڕاستێدا، کەواتە ڤەگێڕ ب شێوەیەکێ نەڕاستەوخۆ دیالۆگا د ناڤبەرا خاتوونێ و جاریا ئەوێدا ڤەدگێڕیت، سەبارەت ب نیازا خراپا خاتوونێ بەرامبەر زەمبیلفرۆشی. د ئەڤێ دیالۆگێدا ئاخفتن هاتییە ئاڕاستەکرن بۆ جاریێ بێ کو بەرسڤ هەبیت، خاتوون بۆ جاریێ د ئاخفیت و داخوازێ ژێ دکەت رێکەکێ بۆ ببینیت داکو زەمبیلفرۆشێ ڕازی بکەت بکەهیت مەرەمێن خۆ. ئەڤ دیالۆگە زانیار بەخشە، ب ئەوێ واتایێ ژ ئەنجامێ گفتوگۆیا د ناڤبەرا کارەکتەراندا زانیاری دگەهنە خواندەڤانی دەربارەی کارەکتەران. هەر د ئەڤێ نموونێدا ڕەهەندێ جڤاکی یێ خاتوونێ بو خواندەڤانی دیار دبیت کو ژ چینا بلندا کۆمەڵگەهێیە، هەروەسا خاتوون وەکو هەڤژینا میری خودان فەرمانە هەر داخوازیەکا ژ جاری یێن خۆ بکەت دڤێت بۆ بجهـ بینن بێ کو بەرسڤ بدەن یان ڕەت بکەن.
هەلبەت ژ بۆ بجهـ ئینانا دواکاریا خاتوونێ جاری هەوڵ و بزاڤان دکەت ب هەرەنگەکێ هەبیت زەمبیلفرۆشی ڕازی بکەت هەر وەکو فەرمان لێ هاتییەکرن، داکو بهێتە کوچکێدا و خاتوون بشێت پەیوەندیێ د گەل دروستبکەت حەز و ئارەزوو و مەرەمێن خۆ پێ تێر بکەت. ژ بۆ ئەڤێ چەندێ ژی جاری دچیت دگەل زەمبیلفرۆشی د ئاخفیت و دبێژتێ:

جاری یا د خەوفا خودێ نه

ئەو ب ڤێ لەهبێ د تێنە
میر ژ تە سەلک دڤێنە
لێ د گێڕن حیلەتێ
تۆ چێکە سەلکێد چاکە
بینە دەرگاهی بەهاکە
میر حەقێ تە دێ ئەداکە
شوغلەکە خێرا تە تێ (تەیران، 2005: 204).

ئەڤ دیالۆگا سەریدا ب شێوەیێ نەڕاستەوخۆ هاتییە پێشکێشکرن کو ڤەگێڕ ژی ڤەگێڕەکێ دەرەکییێ هەمیتشتزانە دەسپێکێدا وەسفا جارییێ دکەت، کەسەکا زیرەک بۆ سەردا برن و حیلەکرن ل زەمبیلفرۆشێ بو مە دەتە نیاسین و دیالۆگا جاری دگەل زەمبیلفرۆشێ ئەنجامددەت بۆ مە ڤەدگێڕیت. ل دەمێ جاری داخواز ژ زەمبیلفرۆشی دکەت کو هندەک سەڵکێن باش بۆ میری چێکەت بەرامبەردا میر دێ بهایی دەت، هەلبەت ئەڤ داخوازکرنا جاری ژ بۆ چێکرنا سەڵکان بۆ میری رێکەکە داکو بشێت داخوازا خاتوونێ ب جهـ بینیت کو ب هەر رێکەکا هەبیت زەمبیلفرۆشی بینیت سەر مەصلەحەتێ. ئەڤ دیالۆگە دبیتە ئەگەرێ پێشڤەچوونا ڕویدانان، ئەڤ دیالۆگە وەل خواندەڤانی دکەت کو هزر د پێشڤەچوونا ڕویداناندا بکەن کا دێ ب چ شێوە بن.

د بەردەوامیا ڕویداناندا ڤەگێڕ بەردەوامە ل سەر پێشکێشکرنا دیالۆگێن نەڕاستەوخۆ برێکا جێناڤی کەسێ سیێ و پەیڤا (دبێژت). دەما کو زەمبیلفرۆش سەلکان چێدکەت و دئینیت بەر دەرگەهێ کوچکێ جاری داخواز ژێ دکەت کو میری ببینیت، داکو بهایێ سەلکان بێژتێ. شاعر ب ئەڤی رەنگی دیالۆگا د ناڤبەرا جاری و زەمبیلفرۆشی بۆ مە ڤەدگێڕیت:
سەلک برن ب ژۆر هنارە
دیت جاری یەک هاتە خارە
میر ژ تە دڤێ دیدارە
دا تو بێژی قیمەتێ (تەیران، 2005: 205).
لاو دبێژت ما وەنینە
قیمەتا سەلکان چونینە
هندی پێ بدەت بۆ من بینە
ڕازیمە ب ێ قیمەتێ (تەیران، 2005: 205- 206).

ئەڤ دیالۆگا نەڕاستەوخۆ دەورەکێ گاریگەر هەیە ل سەر روونکرنا ڕویدانان و ئاشکەرابوونا نهێنیان ل دەمێ پێشڤەجوونا ڕویدانێن د ناڤا دەقیدا، کو گەلەک جاران ڤەگێڕ ب شێوەیەکێ زانیاریان دیار دکەت کو ژ لایێ کارەکتەرانڤە نامۆیە وەک (میر ژ تە دڤێت دیدارە، دا یو بێژی قیمەتێ). دیسان ئەڤ جۆرە دیالۆگە دبنە ئەگەرێ ورژاندنا خواندەڤانی و سەرنجڕاکێشانا ئەوی بۆ بەردەوامبوون ل خوێندن و دیڤچوونا زانیاریان و ئاشکەراکرنا نهێنان، ئانکو ئەڤێ دیالۆگێ کاریگەری هەبوو ل سەر خواندەڤانی کو دیڤچوونێ بکەت بزانیت چارەنڤیسێ کەسێ سەرەکی یێ ئەڤێ داستانێ دێ ب شێوە بیت نهێنیا گازیکرنا زەمبیلفرۆشی چییە ژ لایێ میریڤە و دێ چ ڕویدەت ل دەمێ دچیتە د کوچکێدا.

سەرەرای ئەڤێ چەندێ ژی ئەڤ دیالۆگە وێنەیێن دوو کارەکتەران بۆ مە دیار دکەت یا ئێکێ ژبەر کارکرن و مانا خۆ د کوچکێدا نەچارە گوهداریا خودانێن خۆ بکەت فەرمانێن ئەوان ب جهـ بینیت. یێ دووێ ژبەر هەژاری و دەستکورتی و دەستڤەئینانا پارەکێ ژ بۆ مالا خۆ ڕازییە ب هەر بەهایەکێ ب سەلکان بهێتەدا.

ژ نموونەیێن دی یێن دیالۆگێ شاعری د گەلەک جهاندا بێ کو ئاماژە ب پەیڤێن (گوت، گوتی، دبێ،...هتد) بدەت دیالۆگ پێشکێشکرینە، بەلێ د سەر ئەڤێ یەکێدا ژی خواندەڤان دشێت ب ساناهی ئەوان کەسێن دیالۆگێ ئەنجامددەن بنیاسیت و کارێ ئەوان ژی بزانیت. هەر وەکو ئەڤێ نموون ل خوارێ:
لاوکێ ڕاستی ڤ خۆدێڕا
بەر ژ ڤی رەنگی دگێڕا
من ژ تە نەڤێ چو زێڕا
من خلاس کە ژ زەحمەتێ (تەیران، 2005: 208).
ڤان چۆخەلا ڤـ بەر تە دکم
تە تێکڕا سۆر و زەر دکم
مسک و عمبەرا، ماوەر دکم
تو بەس بگر ڤێ حوججەتێ (تەیران، 2005: 208- 209).
ئەڤ چۆخ ژ بۆ من چێترن
هندی کو لەش پێ بسترن
پادشاهی ئەو قەبوول کرن
دا بچمە نیڤا هێشەتێ (تەیران، 2005: 208- 209).

ئەڤ دیالۆگا سەریدا ب شێوەیەکێ نەڕاستەوخۆ هاتییە پێشکێشکرن، گوشەنیگایا ڤەگێڕی وەکو ڤەگێڕەکێ دەرەکییێ هەمتشتزان زاڵە ب سەر گوشەنیگا کارەکتەراندا، لەورا ڤەگێڕ ئاگەهداری هەمی جمۆجوول کار و کریار و هزر و هەلۆیست و جۆرێ بیرکرنێ یێن کارەکتەرانە، گەلەک جاران ئاخفتنا خۆ ل سەر زمانێ ئەوان پێشکێش دکەت.

ڤەگێڕ دیالۆگێن د ناڤبەرا کارەکتەراندا ب شێوەیەکێ درامایی ڤەدگێڕیت. پشتی کو جاری ب فەند و فێل زەمبیلفرۆشی دبەتە ژوورا خاتوونێ، ل وێرێ خاتوون ل گەل زەمبیلفرۆشی دکەڤتە گفتوگۆییێ، خاتوون بزاڤێ دکەت ڕازی بکەت، داکو ل گەل بنڤیت بەرامبەردا دێ زێر و تشێن ب بەها پێشکێشی ئەوی کەت، بەلێ زەمبیلفرۆش خۆ بدەستڤە نادەت. ل ڤێرێ ئاستێ جڤاکی یێ خاتوونێ و زەمبیلفرۆشی بۆ خواندەڤانی دیار دبیت کو خاتوون ژنەکا زەنگین و خانەدانە زەمبیلفرۆش کەسەکێ هەژارە خاتوون د خوازیت ب دانا زێر و تشێن جوان و ب بەها ڕازی بکەت خو بدەسڤە بەردەت مەرمێن خۆ پێ تێر بکەت. مەبەستا تەیران زێدەتر ژ ئەڤێ دیالۆگێ ئەوە کو ڕەهەندێ دەروونی هەڵسوکەوت و ڕەوشت و ڕەفتارێن کارەکتەران بۆ مە دیار بکەت. بۆ نموونە د ئەڤێ دیالۆگێدا ئەو چەندە بۆ مە دیار دبیت کو دروستکرنا پەیوەندیان ژ لایێ هەڤژینا میریڤە ژ بۆ پرکرنا بوشاییی د ناڤ دەروونێ خۆدا ل گەل هەر کەسەکێ کو دل بکەفتێ تشتەکێ ئاساییە، هەر وەسا ئەڤ دیالۆگە پاکی و ڕەوشت بەرزی و ڕاستگویا زەمبیلفرۆش بۆ مە دیاردکەت. کو ناخوازییت ژ بۆ هیچ تشتەکێ مادی ئەڤان ڕەوشتێن بەرز ژ ناڤ ببەت، لەورا بزاڤێ دکەت ب هەر ڕێکەکا هەبیت ل سەر شەهوەتا خۆ زالبیت.

د نموونەیەکا دیتر ژ دیالۆگا نەڕاستەوخۆ، شاعر برێکا پەیڤا (دبێ) ل زار دەڤێ کارەکتەران دووپات دکەت کو ئەوە ڕویدانان ڤەدگێڕیت تەیران ب ئەڤی شێوەی دیالۆگا د ناڤبەرا خاتوونێ و زەمبیلفرۆشیدا بۆ مە ڤەدگێڕیت:
کچ دبێ لاوێ بیانی
لەو دبێم دا تو بزانی
من ژ بوو یا دل تو ئانی
دا ببینین حشمەتێ

لاو ژ خاتوونێ د بێته
تو مه خازه یا دل دڤێته
دا ژ حەق نەبن فهێته
رووسپی بن ل قیامەتێ (تەیران، 2005: 209).
خاتوون دبێ چاره تونینه
شەرم مەکه وەره نڤینه
من ب ته دایه ئەڤینه
دا بینم ژ ته لەزەتێ
لاو دبێ ترسم ژ جەباری
دو حەرام بینه دیاری
ئاگرەک وێ ل مە بباری
ئەز و تو بکەین تەوبەتێ (تەیران، 2005: 210).

ئەڤ دیالۆگا نەڕاستەوخۆ یا کو برێکا پەیڤا (دبێ) د ناڤ دەقیدا دهێته دیتن ڤەگێڕانا ڕویدانەکەکێ ل دەمێ ڕابردوویدا هاتیه ڕویدان، بەلێ ژبەر کو ئەڤ دیالۆگه ب جێهاڤی کەسێن ئێکێ هاتنه ئەنجامدان شێوازێ دەمێ نوکه وەرگرتییه و باس ل ڕویدانەکێ دکەت کو د ئایندەدا دبیت ڕوبیدەت، ئەو ژی ئەگەر زەمبیلفرۆش ل سەر داخوازا خاتوونێ ڕازی بیت بچیت نڤینا ئەوێ.

شاعیر مفا ژ دیالۆگێ وەرگرتیه کومەکا زانیاریان دەربارەی ڕویدان، ململانێ، هەلویست، ئاست، روویێ چاک و خرابێ کارەکتەران بۆ مە دیار دکەت. بۆ نموونه کارەکتەر برێکا دیالۆگێ زانیاریان ب ئێکدوو د بەخشیت هەر وەکو د ئەڤێ دیالۆگێدا خاتوون زانیاریان د دەته زەمبیلفرۆشی بۆ ڕاڤه دکەت کو مەرەم ژ بانگکرنا ئەوی ئەوه داخوازا دلێ ئەوێ بجهـ بینیت بێ شەرم خۆ بدەستڤه بەردەت. ل ڤێرێ روویێ خرابێ هەڤژینا میری بۆ خواندەڤانی دیار دبیت کو سەراری هەبوونا هەڤژینێ خۆ دل دکەڤته کەسەکێ دی خیانەتێ دکەت. د خوازیت پەیوەندیەکا نەشرعی دروستبکەت، بەلێ ژبەر کوزەمبیلفرۆش مرۆڤەکێ پاک و ڕەوشت بەرزه ناخوازت ئەوی کاری ل گەل ئەنجامبدەت داخوازا خاتوونێ ڕەت دکەت. ژ بۆ رزگار بوون ژ ئەڤێ چەندێ دبێژته خاتوونێ گوهداریا دلێ خۆنه ژبەر کو کرنا کارەکێ حەرام ب ئەڤی رەنگی دێ مە شەرمزار کەت و دێ روو رەشبین ل قیامەتێ خودێ دێ خەزەبا خۆ ل مەکەت.

د بەردەوامیا ڕویدان و ململانا د ناڤبەرا خاتوونێ و زەمبیلفرۆشیدا، ڤەگێر ب شێوەیەکێ نەڕاستەوخۆ دیالۆگ و ئاخفتنێن د ناڤبەرا هەر دوو کارەکتەراندا ڕویدایی بۆ خواندەڤانی ڤەدگێڕیت:
کچ دبێ باڤێ خەیالان
وەره نێڤ دۆشەک و پالان
بێن بکه زۆلفان و خالان
دووره رۆژا ئاخرەتێ
لاو دبێ یا بسک حەریره
ئەو د پیرۆزبن ل میره
چ حەددێ لاوێ فەقیره
دەست بەته ڤێ سوحبەتێ (تەیران، 2005: 211).

پشتی ململانا توندا د ناڤبەرا خاتوونێ و زەمبیلفرۆشیدا خاتوون هەمی هەوڵ و بزاڤان دکەت و گەلەک پێشنیار د دەته زەمبیلفرۆشی داکو ل گەل ڕێککەڤیت و خۆ نێزیک بکەت، بەلێ د بێ مفا بوون. ل سەر هیچ پێشنیارەکا خاتوونێ ڕێک ناکەڤیت و هەمیان ڕەت دکەت، داکو شەرمزار نەبیت د ناڤ خەلکێدا روو سپی بیت ل رۆژا ئاخرەتێ، بەلێ خاتوون سۆره ل سەر ئەنجامدانا ئەڤی کریارێ بێ کو هزر د ئەنجامێ ئەڤی کاریدا بکەت. د ئەڤێ دیالۆگێدا دبێژته زەمبیلفرۆشی کو هزر د رۆژا ئاخرەتێدا نەکه وەره ناڤ نڤینا و بێهن بکه زۆلف و خالان، زەمبیلفرۆش بەرسڤا ئەوێ ددەت وەسفا پرچا ئەوێ دکەت و دبێژتێ ئەو پرچا وەکو حەریرەیە نەرم پیرۆز بیت ل میره، هەردیسان زەمبیلفرۆش ژبۆ رزگار بوون ژ داڤێن خاتوونێ، تاکو خاتوون دەستا ژێ بەردەت باس ل جوداهییا د ناڤبەرا خۆ و خاتوونێدا دکەت. خۆ ب بچیک ددانیت بەرامبەر هەڤژینا میری دبێژتێ چەوا دێ چێدبیت کو ژنەکا دەولەمەند و خودان دەستهەلات حەز کورەکێ فەقیر و بێ دەستهەلات بکەت.

د ئەڤێ دیالۆگێدا لایەنێ دەرەڤە و ناڤخۆ یێن کارەکتەران بۆ خواندەڤانی دیار دبیت کو خاتوون وەک هەڤژینا میری و خودان هەڤژین جوان ژ چینەکا دەولەمەند یا کۆمەڵگەهێ بێ هزرکرن د رۆژا ئاخرەتێ و شەرمزار بوونا خۆ د ناڤ خەلکیدا، چەندین پێشنیارا د هاڤێته بەر زەمبیلفرۆشی ژ بۆ ئەنجامدانا کریارەکا نەدروست ژ بۆ خوشییا گیانی. هەر برێکا دیالۆگێ خواندەڤان د زانین کو زەمبیلفرۆش کەسەکێ فەقیره ژ چینەکا هەژارا کۆمەڵگەهێ و ژ خودێ ترسه و هەردەم هزرا ئاخرەتێ دکەت، لەورا ب داخوازێن خاتوونێ ڕازی نابیت.

هەلبەت د بەردەوایا ململانا د ناڤبەرا هەر دوو کارەکتەراندا ڕەت کرن و ڕازینەبوون ب داخوازا خاتوونێ، ڤەگێڕێ هەمتشزان برێکا جێهناڤێ کەسێ سێێ تاک باس ل دیالۆگا زەمبیلفرۆشی و خاتوونێ دکەت، ل دەمێ کو زەمبیلفرۆش داخوازێ ژ خاتوونێ دکەت بەری ئەنجامدانا ئەڤێ کریارێ دەستڤێژا خۆ بشوت، تاکو ب حێجەتا شویشتا دەستنڤێژێ ڕێکەکێ ببینیت بشێت خۆ ژ داڤێن خاتوونێ رزگار بکەت.
لاوێ حوججەت گرتی گاڤێ
دێ طەهارەت کەم ب ئاڤێ
ئەو نزانیت دێ خۆ ئاڤێ
دووره ژ ڤێ قەباحەتێ
ئەو شەپالا شوخ و مەسته
وێ دەما لاو ئاڤ د خوەسته
مەسین هلگرت داڤه دەسته
ژ بۆ ته بکم خزمەتێ (تەیران، 2005: 214).

ئەڤێ دیالۆگێ کارتێکرن ل سەر رەوتا پێشڤەچوونا ڕویدانان هەیه، ڕازیبوونا خاتوونێ ل سەر داخوازا زەمبیلفرۆشی ژ بۆ گرتنا دەستڤێژێ بەری کو ل گەل بنڤیت، دبیته ئەگەر کو خواندەڤان هەست ب ئەوێ چەندێ بکەت کو ڕویدانەکا مەزن دێ ڕویدەت و هەست ب واقعیبوونا ڕویدانان بکەت.

پشتی ڕویدانا خۆ هاڤێنا زەمبیلفرۆشی ژ بانێ کەلها میری و پشتی خودێ جبریل هنارتی گرتی ب نەرمی ئینایه خوار شاعر بەردەوامیێ ددەته ڤەگێرانا ڕویدانان و دیالۆگا د ناڤبەرا زەمبیلفرۆشی و هەڤژینا ئەویدا ب شێوەیەکێ نەڕاستەوخو وەک ڤەگێڕەکێ هەمیتشزان بۆ مە ڤەدگێڕیت ب ئەڤی شێوەی:
شوکر و مننەت ئەو لاو دخوەست
دیسان ب مال ڕابوو ب قەست
میری سەلک ستاندن ژ دەست
کێشا برین ب ظولمەتێ (تەیران، 2005: 221).

ژنێ هەبوو عەقلەک ل دۆر
هەرچی سەلک ستاندن ب زۆر
مە سپار پادشاهێ ل ژۆر
ئەدا بکت د قیامەتێ
ژنێ کو ئەو گۆتن دکر
یەڤین ئەو میر قانع ترە
وەلیاخودێ چوو حازرە
تو عالمێ غەیبانیەتێ (تەیران، 2005: 222).

د ئەڤێ دیالۆگا نەڕاستەوخۆ دا هەڵویستێ هەڤژینا زەمبیلفرۆشی بۆ مە روون دبیت، نڤیسەر ب چاڤێن خۆ وێنەیێ کارەکتەرا نەسەرەکی پێشکێشدکەت. ڤەگێر وەسفا ژنێ دکەت ژنەکا ب عاقل و هاریکار دەتە نیاسین دەما کو زومبیلفرۆش ب دەستێن خالی قەستا مال دکەت دبێژیتە هەڤژینا خۆ میرێ سەلک ب زۆری ژ من وەرگرتن، هەڤژینا ئەوی وەک ژنەکا ژیر و تێگەهشتی ل بەر دلێ هەڤژینێ خۆ ددەت ، تاکو ب خەم نەکەڤیت بەرسڤا ئەوی ددەت دبێژتێ هەر کەسێ سەلک ب زۆری ژ تەوەرگرتن دێ هێلین هیڤیا خۆدێڤە ل رۆژا قیامەتێ حەقێ مە ژێ وەرگریت.

هەر د بەردەوامیا دیالۆگا د ناڤبەرا زەمبیلفرۆشی و هەڤژینا ئەویدا ڤەگێر بکارهینانا پەیڤا (گوتێ) بۆ مە دیار دکەت کو ئەوە ئەڤان دیالۆگان بۆ مە ڤەدگێریت. وەک ئەڤێ نموونا ل خوارێ:

ژنێ گوتێ گوهـ بدێرە
ئەم ئاگرەک بکن لێرە
وەکی دهـ وەک پێرە
بەتال نەکن ڤێ عادەتێ
ژنێ عاقل هەبوو ل بال
دا ئاگری هەلکەین ل مال
جیران نەبن فکر و خیال
مە ناڤێ زادێ شوبهەتێ (تەیران، 2005: 222).

د ئەڤێ دیالۆگێدا هەڵویستێ ژنێ وەک ژنەکا بهێز و ژیر و خوراگر بۆ خواندەڤانی دیار دبیت سەرراری نەبوون و نەداریا نەبوونا پاریەکێ خۆارنێ د مالدا ئامادە نینە هیچ کەسەک ب ئەوێ چەندێ بزانیت، لەورا ژن پێشنارێ د دەتە زەمبیلفرۆشی ژ بۆ هەلکرنا ئاگری وەکی هەمی رۆژان داکو جیران و چ کەس شکانەبن هزر نەکن بێ خوارنن. ل دوماهیێ خودێ پاداشتا چاکی و باشیا ئەوان دکەت تەنورێ تژی دکەت ژ خوارنان.

11- ئەنجام:

1- د زەمبیلفرۆشا فەقیێ تەیراندا دیالۆگ وەکو تەکنیکەکا هونەریا گرنگ ب رێژەیەکا مەزن هاتییە ب کارهینان، ئانکو دشێین بێژین تێکستێ زەمبیلفرۆشی ل سەر بنیاتێ دیالۆگێ هاتییە ئافراندن، تاکو سەرنجا خواندەڤانی راکێشیت ب تێکستێڤە بهێتە گرێدان.

2- تەیران وەکو ڤەگێرێ هەمیتشتزان دیالۆگێن دەرەکیێن نەڕاستەوخۆ یێن کو د ناڤبەرا کارەکتەراندا هاتیینە ئەنجامدان د زەمبیلفرۆشێدا پێشکێشکرینە.

3- زوربەیا ئەوان دیالۆگێن نەڕاستەوخۆ یێن د زەمبیلفرۆشیدا بەرجەستە بووین، دەربرینێ ژ هەڵویست و هەست و هزر و سۆز و بیرکرن و ڕەهەندێ سرۆشتی و دەروونی و جڤاکیێ کارەکتەران دکەت، هەروەسا بووینە ئەگەرێ پێشڤەچوونا ڕویدانان و دیارکرنا نهێنیان.

4- شاعری زۆربەیا دیالۆگێن نەڕاستەوخۆ ب دوو رێک و شێوەیان دەستپێکرییە، یا ئێکێ ئاخفتنا کارەکتەران برێکا پەیڤێن (دبێ، گوتی) پێشکێشکرییە. ڕێکا دوویێ بێ ئاماژەکرن ب ئەوان پەیڤان دیالۆگ پێشکێشکرینە.

5- دیالۆگێن نەڕاستەوخۆ ب چەندین شێوازان د زەمبیلفرۆشیدا بەرجەستە بووینە، وەکو (رێککەفتن- نەرێککەفتن، داخوازی- بەرسڤ). بۆ نموونە وەک ئەوان دیالۆگێن د ناڤبەرا خاتوونێ و زەمبیلفرۆشیدا، خاتوون داخوازا رێککەفتنێ ژ رەمبیلفرۆشی دکەت ژ بۆ ئەنجامدانا کارەکێ نەدروست، بەلێ زەمبیلفرۆش بەرسڤا خاتوونێ د دەت، داخواز و رێککەفتنێ قەبوول ناکەت.

6- شاعیر هەر چەندە باس ب بوویەرەکا رابردوویدا هاتییە رویدان دکەت، بەلێ برێکا ئەوان دیالۆگێن نەڕاستەوخۆ یێن بکارهینایین گەلەک ڕویدان ب دەمێ نوکە ڤەدگێراینە.

12- لیستا ژێدەران:

ژێدەر ب زمانێ کوردی:

1-بەکر، درەخشان عەلی (2009). تەکنیکێن ڤەگێڕانێ د کۆمەلا کورتە چیرۆکێن (جەمسەرێ سیێ) یا(خالد سالح). گۆڤارا رووگەهـ . زاخۆ: سەنتەرێ زاخۆ بۆ ڤەکۆلینێن کوردی. 6. بپ 71-82.

2- بوتانی، نژین عمر حسن ((2010). ڕۆلێ شانۆیا زارۆکان د ئاڤاکرنا کەسایەتییا زارۆکیدا ژ قوناغا باخچێ (ڤەکۆلینەکا شلۆڤەکاری). ناما ماستەرێ. زانکۆیا دهۆک: کولیژا ئاداب.

3- تەیران، فەقیێ (2005). دیوانا فەقیێ تەیران. کومکرن و توێژاندن: سەعید دێرەشی. دهۆک: دەزگەهێ سپیرێز یێ چاپ و وەشانێ.

4- حاجی، عبدی (2008). چەند تیۆرکێن رەخنا ئەدەبی. دهۆک: دەزگەهێ سپیرێز یێ چاپ و بەڵاڤکرنێ.

5- رشید، فوئاد (2007). دەقێ ئەدەبی (ئەدگار، جێژ، بەها). هەولێر: دەزگایی چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس.

6- زێباری، نەوزەت ئەحمەد عوسمان (1999). رەگەزەکانی چیرۆک لە داستانی (مەم و زین)ی خانی دا شیکردنەوە. نامەی دکتورا. زانکۆی بەغداد: کولێژی پەروەردەی (ابن الرشید).

7- سەعید، جەلال ئەنوەر (2013). گفتوگۆ لە ڕۆمانی کوردی کرمانجیی خوارووەدا (1999- 2003ز). سلێمانی: بەرێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوە.

8- سەعید، ناز ئەحمەد و حمە، ئەڤین ئاسۆس (2018). دیالۆگ و فرەدەنگی لە شیعرە فارسییەکانی مەحوی دا. گۆڤاری زانکۆی ڕاپەرین. سالی پێنجەم. ژمارە: 15. بپ 305- 328.

9- سالار، ئەحمەد (2008). کورسی بەها دراميیەکان. سلێمانی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم.

10- سمو، ابراهیم احمد و قاسم، شڤان قاسم (2015). بەرجەستەبوونا تەکنیکا دیالۆگا درامایی د داستانا "شێخێ سەنعان" یا (فەقیێ تەیران) دا. گوڤارا زانکۆیا دهۆک (زانستێن مرۆڤایەتی و کومەلناس)، پەربەندا: 18. ژمارە: 1، بپ 177- 191.

11- سمۆ، ابراهیم احمد (2020). دڕاما کوردی خواست و دۆرهێل. دهۆک.

12- عەبدولقادر. ئەمین (2008). شعرییەت د رۆمانێن (سدقی هرۆری)دا. دهۆک: دەزگەهێ سپیرێز یێ چاپ و بەڵاڤکرنێ.

13- عبدالکریم، دڵان عثمان (2014). تێم لە کورتە چیرۆکی کوردیدا ساڵانی (1991- 2000). زانکۆی سلێمنانی: فاکەڵتی زانستە مرۆڤایەتییەکان: سکولی زمان.

14- عەبدوڵڵا، پەروین (2008). ڕەگەزەکانی دراما لە شعری لیریکی کوردییدا. سلێمانی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم.

15- عەزیز، تەلعەت محمەد (2016). شێواز لە چیرۆکەکانی (عەتا نەهایی)دا کۆمەڵە چیرۆکی زریکە بەنموونە. نامەی ماستەر. زانکۆی سەلاحەدین: کۆلێژی پەروەردە.

16- عومەر، موحسن ئەحمەد (2005). فەرهەنگی زاراوەی ئەدەبی. بەرگی یەکەم. هەولێر: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس.
17- گولی، مسعود خالد (2002). فەرهەنگا گولی (فارسی – کوردی). دهۆک: دەزگەهێ سپیریز.
18- محمود، فاضل مەجید و حەمەأمین، سارا صدقی (2021). تەکنیکی دیالۆگی ناڕاستەوخۆ لە شعری نوێی کوردیدا. گۆڤاری توێژەر، بەرگێ: 4. ژمارە: 1، بپ 245- 278.
19- مقداد، مەکنون محمەد تاهر (2010). دیالۆگ د درامایا کوردیدا (دەڤەرا بەهدینان وەک نموونە). ناما ماستەرێ. زانکۆیا دهۆک: کۆلیژا ئاداب.
20- موفتی، پەری ساڵح (2012). گێڕانەوە لە چیرۆکەکانی (ئەحمەد محمەد ئیسماعیل)دا. هەولێر: بڵاوکراوەی ئەکادیمیای کوردی.
21- نازێ. باڤێ (2012). فەرهەنگا تێرمێن ویژەیی. دهوک: رێڤەبەریا چاپ و بەلاڤکرنێ.
22- ناوخۆش، سەلام (2006). فەرهەنگی ئوکسفۆردی نوێ. چاپی سێهەم. هەولێر.

ژێدەر ب زمانێ عەرەبی:
1- أرفيس، سعاد (2020/2019). الحوار في الشعر الشعبي بمنطقة بوسعادة (دراسة في البنية و الدلالة). أطروحة مقدمة لنيل شهادة دكتوراه في العلوم. جامعة محمد بوضياف المسيلة: كلية الآداب واللغات.
2- ابوبكر، بختيار ابراهيم عزيز (2012). الحوار في خطاب جليل القيسي القصصي. رسالة ماجستير. جامعة صلاح الدين- اربيل: كلية التربية للعلوم الانسانية.
3- البياتي، بدران عبدالحسين محمود (2017). الحوار عند شعراء الغزل في العصر الأموي. عمان: دار غيداء للنشر والتوزيع.
4- الجبوري، نوفل حمد خصر (2011). الحوار في شعر عبدالله البردوني. عمان: دار غيداء للنشر والتوزيع.
5- الوتوات، عبدالله احمد عبدالله (2017). أساليب الحوار في شعر ابن الوردي. المجلة العلمية لكلية التربية. جامعة مصراتة: ليبيا. المجلد: 2، العدد: 8، ص: 40- 66.
6- أمال، بلمروك (2019). الحوار وملامح النزعة الدرامية في الشعر الجاهلي "شعر الصعاليك أنموذجا". مذكرة ماستر. جامعة محمد خيضر بسكرة: كلية الآدب واللغات.
7- بوروينة، مسعودة و مزهود، سهام (2021). الحوار في المجموعة القصصية "شرايين عارية" لزكية علال. مذكرة مقدمة لنيل شهادة الماستر. جامعة عبدالحفيظ بوالصوف – ميلة: معهد الآداب واللغات.
8- بو سنينة، حسن (2021). الحوار قراءة في المصطلح والمفهوم. الجزء الثاني. مجلة كلية الآداب و العلوم الإنسانية جامعة قناة السويس. العدد: 4(37). ص 40- 64.
9- دلال، فرطاس (2016/2015). شعرية الحوار في ديوان (اللهب المقدس) لمفدي زكرياء. مذكرة مقدمة لنيل شهادة الماستر. جامعة محمد خيضر بسكرة: كلية الآداب واللغات.
10-عبدالسلام، فاتح (1999). الحوار القصصي تقنيات و علاقات السردية (دراسات أدبية. بيروت: المؤسسة العربية للدراسات و النشر.
11-عزيزي كنزة (2016). بنية الحوار في رواية "كبرياء وهوى" لـ "جين أوستن". مذكرة مكلمة لنيل شهادة الماستر. جامعة العربي بن مهيدي أم البواقي: كلية الآداب واللغات
12- فتحى، ابراهيم (1986). معجم المصطلحات الأدبية. صفاقى: الجمهورية التونسية: المؤسسة العربية للناشرين المتحدين.
13- فؤاد زعيتر و صورية، ببون (2021). آلية اشتغال الحوار في رواية وادي الجن لمبروك دريدي. مذكرة مقدمة ضمن متطلبات نيل شهادة ماستر LMD في تخصص أدب جزائري. جامعة محمد بوضياف المسيلة: كلية الآداب واللغات
14- محيي، ايمان حسين (2016). بنية الحوار في رواية (بين قلبين) للروائي (علي خيون) دراسة فنية. مجلة كلية التربية الأساسية جامعة بغداد، المجلد: 22، رقم: 95، ص 59- 78.

ژێدەر ب زمانێ فارسی:
1- میرصادقی، جمال (1384). عناصر داستان. چ: نهم. تهران: نشر سخن.

ژێدەر ب زمانێ ئیگلیزی:
1- Bowden, K.K., Lin, G.I., Reed, L.I., Fox Tree, J.E. and Walker, M.A., 2016, November. M2d: Monolog to dialog generation for conversational story telling. In International Conference on Interactive Digital Storytelling (pp. 12-24). Springer, Cham.
2- Murfitt, T. and McAllister, J., 2001. The effect of production variables in monolog and dialog on comprehension by novel listeners. Language and Speech, 44(3), pp.325-350.
3- Schmitz, T.A., 2019. Epic Apostrophe from Homer to Nonnus. Symbolae Osloenses, 93(1), pp.37-57.

دور الحوار الخارجي الغير مباشر في ملحمة "زمبيلفروش" لـ (فقي طيران)

الملخص:

منذ القدم كان للحوار تأثير كبير في حياة الانسان لكون يساهم في تعزيز العلاقات وتبادل الأفكار و كشف الاسرار بين الناس. تتجلى اهميتها في معظم الانواع الادبية سيما في تقنيات الفنية حيث يبرز دوره فيها وبحسب هذه الفرضيه يبنى النص الادبي على ان الحوار الخارجي الغير مباشر وحيث يعد من احد الأنواع المهيمنة و السائدة في نص الملحمي. تستند الدراسة إلى افتراض أن الحوار الخارجي الغير مباشر يلعب دورا رئيسيا في تجسيد الشخصيات وتسلسل الأحداث في ملحمة "زمبيلفروش" لـ (فقي الطيران). حاول البحث معرفة: هل ان الحوار الغير مباشر في زمبيلفروش فقي طيران كان السبب في بيان الموقف الفكر و العاطفه و كذلك الابعاد الطبيعيه و النفسيه و الاجتماعيه للشخصيات؟ و الى اي مدى يساهم الحوار الغير مباشر في تطور الاحداث و كشف الاسرار؟

اي ان هذا البحث محاولة لبيان دور الحوار الخارجي الغير مباشر في ملحمة "زمبيلفروش" لـ (فقي الطيران). أستهل البحث بموجز عن تاريخ و دور و اهمية و وظيفة الحوار ثم تم بحث الحوار الخارجي الغير مباشر في هذه الملحمة، اما المنهج المتبع فهو (الوصفي التحليلي).

الكلمات الدالة: الحوار، الحوار الغير مباشر، ملحمة، زمبيلفروش، الشخصيات.

The Role of Indirect External Dialogue in the Epic of Zambilfirosh by Feqiye Teyran

Abstract:

Since ancient times, dialogue has had a great impact on human life, as it contributes to strengthening relationships, exchanging ideas, and revealing secrets between people. Its importance is evident in most literary genres, especially in artistic techniques, where its role appears in it. According to this hypothesis, the literary text is built on the indirect external dialogue, and it is one of the dominant and prevalent genres in the epic text. The study is based on the assumption that the external, indirect dialogue plays a major role in the embodiment of the characters and the sequence of events in the epic "Zimbelfrosh" by (Fakih Al-Tayran). The research attempted to find out: Was the indirect dialogue in Zimbilfrosh Faqi Airan the reason for expressing the intellectual and emotional attitude, as well as the natural, psychological, and social dimensions of the characters? And to what extent does the indirect dialogue contribute to the development of events and the disclosure of secrets? This study, titled "The Role of Indirect External Dialogue in the Epic of Zambilfirosh by Feqiye Teyran," is an effort to illustrate the role of indirect external dialogue in the epic of Zambilfirosh. In the beginning, this study briefly discusses the history, usefulness, and role of dialogue. It later, studies the indirect dialogue in Zambilfirosh of Feqiye Teyran. In this research, the descriptive analytical method has been applied.

Keywords: Dialogue, Indirect dialogue, Epic, Zambilfirosh, Character.